

SPØRGSMÅLSTEGN **VED** **SPØRGSMÅL?**

MÅ JEG SPØRGE OM NOGET?

Sådan starter mange korte samtaler, og dette er en kort bog. Når spørgsmålet – må jeg spørge om noget? – sjældent fører til lange udredninger, så er det, fordi det lukker sagen, inden det har nået at åbne den.

Sagen er, om vi må stille et spørgsmål eller ej, men ved at spørge, om vi må spørge om noget, er vi allerede gået i gang med at spørge. Vi forudsætter dermed, at svaret er ja. Derfor venter vi heller ikke altid på, at spørgsmålet bliver besvaret, før vi stiller vores næste og egentlige spørgsmål: Hvilken vej ligger Hovedbanen? Eller: Har I den i størrelse 38?

Der er filosoffer, der mener, at spørgsmålet – må jeg spørge om noget? – ikke er et rigtigt spørgsmål, fordi det ikke åbner for flere svarmuligheder, men altid allerede forudsætter et bestemt svar. Men der er også filosoffer, der mener det modsatte; at det er spørgsmålets væsen at lukke, samtidig med at det åbner. Og så er der alle os andre: Vi spørger jo bare!

Vi starter dagen med at spørge vores kære, om de har sovet godt. I skolen spørger læreren, hvem der vil læse højt, og på arbejdspladsen efterspørger medarbejderen en

tidsfrist. Imens skriver forskeren en artikel, der besvarer hendes nøje formulerede forskningsspørgsmål, og journalisten forbereder et interview. I retssalen får den anklagede en fængselsdom, fordi han ikke kunne svare tilfredsstillende på advokatens spørgsmål, og på Christiansborg øver politikerne sig på at se ud, som om de har tænkt over og kan besvare et hvilket som helst spørgsmål om hvad som helst.

Der er spørgsmål overalt – og som man spørger, får man svar. Hvis man ikke spørger, får man ingen svar, og man kan spørge sig selv, hvem det er, der spørger: Skulle du spørge fra nogen? Måske er det et spørgsmål om tid, før vores spørgsmål slipper op. Men det kan der sættes spørgsmålstegn ved. Under alle omstændigheder har man vel lov til at spørge?

Vores talemåder er ligesom vores hverdag fyldt med spørgsmål. Store og små, gode og dårlige, skæve og skarpe. Det er de spørgsmål, vi stiller og ikke stiller, der afgør, om vi får den indsigt, der skal til for at udføre vores arbejde, men spørgsmålet er ikke kun et spørgsmål om at blive klogere og skabe udvikling.

Det er en grundlæggende præmis i den måde, demokratiet er skruet sammen på, at befolkningen kan sætte spørgsmålstegn ved de beslutninger, politikerne træffer. Og det er ikke mindst på baggrund af spørgsmålsbaserede meningsmålinger, interview- og afhørings teknikker, at vi som enkeltpersoner og samfund danner vores opfattelse af, hvad der er rigtigt og forkert.

Alligevel – eller netop derfor? – er der sjældent nogen, der sætter spørgsmålstegn ved spørgsmål.

SOM AT TRÆKKE VEJRET?

At vi indleder samtaler med at spørge, om vi må spørge om noget, er et godt eksempel på, hvor naturligt det er for os at spørge. Vi gør det ikke bare hele tiden, men uden at lægge mærke til det og tilsyneladende uden at kunne lade være. At spørge er ligesom at trække vejret.

Det er i hvert fald det indtryk, man umiddelbart får, når man læser de bøger og artikler, der er skrevet om spørgsmål. Den tyske filosof Hans-Georg Gadamer hører til blandt de få, der har analyseret spørgsmålets væsen, og ifølge ham er spørgsmålets struktur forudsat i al erfaring. Det skal forstås på den måde, at selv når vi ikke stiller spørgsmål, så forholder vi os spørgende til os selv og vores omgivelser.

Når et lille barn, der endnu ikke har noget sprog, for eksempel kravler over til en bold, tager den op i hænderne, smager på den og vender og drejer den, så stiller det ifølge Gadamer spørgsmålet: "Hvad er det?". Og når barnet kaster bolden fra sig igen og følger den med sit blik, så er det i gang med at udforske spørgsmålet om, hvad en bold kan. Dermed kan alle menneskelige handlinger forstås som spørgende, og mennesket kan betragtes som et "*question-animal*".

Men hvis mennesket er det spørgende dyr, hvorved adskiller det sig så fra andre dyr? Er hunden ikke spørgende på samme måde som det lille barn, når det nysgerrigt

stikker snuden ned i en taske? Og hvad med hesten, der skubber til sin ejer for at få fat i den gulerod, hun holder i hånden – spørger den ikke: ”Hvad bliver det til?”.

Nej, vil de, der beskæftiger sig med spørgsmål sige. Dyr adskiller sig fra mennesker ved *ikke* at stille spørgsmål. Det er os, der fortolker dyrenes adfærd som spørgende, og det gør vi, netop fordi spørgsmålet er en væsentlig del af vores eget væsen. Ikke som at trække vejret, der som bekendt gælder alle levende væsner, men som en måde at være på. At spørge er en væremåde. Menneskets væremåde. Ikke en handling, der kan udføres mere eller mindre eksplicit af mere eller mindre bevidste væsner.

Spørgsmålet er det væsenstræk, der adskiller mennesker fra dyr – og for den sags skyld guder. Det forklarer den tyske filosof Martin Heidegger med, at mennesket er det eneste væsen, der sætter spørgsmålstegn ved sin egen væren. Mennesket forholder sig til muligheden af, at det kunne være anderledes – eller ophøre med at være – og det gør det netop ved at spørge: Hvem er jeg? Hvorfor er jeg noget og ikke noget andet? Hvad vil det sige at være – og *ikke* være?

Da ingen af disse spørgsmål kan besvares af andre end os selv, er vi hver især nødt til at spørge. Vi kan ikke lade være. Derfor er spørgsmål ikke bare det, der adskiller os fra dyr og guder, det er også det, der definerer os som mennesker.

Spørgsmål er et vilkår, der ikke er vilkårligt: Det gælder for alle mennesker alle steder til alle tider. Spørgsmål er det, der ikke kan være anderledes, og som derfor altid er

på samme måde. Spørgsmål er det, vi – ifølge Heidegger – ikke kan sætte spørgsmålstejn ved.

SPØRGSMÅL – SØGEN – SANDHED

Heidegger er dog langt fra den første, der tildeler spørgsmålet en hovedrolle i forståelsen af, hvad det vil sige at være menneske. Og han er heller ikke den sidste. Det er en ældgammel antagelse i vestlig tænkning og civilisation, at det **at stille spørgsmål er uløseligt forbundet med det at være og udvikle sig som menneske.**

Derfor udgør spørgsmål grundingrediensen i al pædagogik, undervisning, coaching og terapi, og derfor er videnskabsfolk på tværs af faggrænser enige om, at spørgsmål er nøglen til at blive klogere. Langt de færreste forskere taler og skriver om spørgsmål, men hvis man spørger dem direkte, vil de alle som én bekræfte, at det er umuligt at udvikle nye tanker og ideer uden at stille spørgsmål. Spørgsmål er det stof, tænkning og udvikling er gjort af, og det er takket være spørgsmål, at vi har adgang til det gode liv og den sande erkendelse.

Det er i hvert fald den antagelse, filosoffer har arbejdet ud fra, siden Platon lagde fundamentet for vestlig tænkning i det antikke Grækenland. De fleste af Platons værker er bygget op som samtaler mellem Sokrates og forskellige samtalepartnere. En slags samtalebøger, hvor Sokrates fører sine tilhørere til indsigt gennem ledende spørgsmål og svar.

Platon kalder det, vi erfarer med vores sanser for fænomener, og han forstår fænomenerne i lyset af det,

han kalder ideer. For Platon er en hest nemlig ikke en hest, fordi den har fire ben og en hale – det er der som bekendt mange dyr, der har – men fordi den tager del i hestens idé.

Ligesom alle andre ideer er hestens idé en del af *idéverdenen*, som adskiller sig fra *fænomenverdenen* ved ikke at kunne erfares med vores sanser. Til gengæld kan vi erkende idéverdenen, og det gør vi netop ved hjælp af spørgsmål. I dialogen *Faidon* lader Platon således Sokrates' pointe genfortælle på følgende måde:

”Hvis mennesker bliver spurgt, og hvis man spørger dem rigtigt, siger de af sig selv, hvorledes alt forholder sig”.

Det er menneskets idé at kende det gode, det skønne og det sande. Mennesket er imidlertid ikke ren idé. Vi er ligesom hesten et fænomen, der kan ses, smages, lugtes, høres og røres, og derfor er vi afhængige af spørgsmål for at generindre den idéverden, vi og alle andre fænomener får vores virkelighed fra.

Med andre ord: Grunden til, at Platon bygger alle sine dialoger op omkring Sokrates' spørgsmål, er ikke, at han interesserer sig for spørgsmål, men at han interesserer sig for de svar, det er muligt at opnå, når man spørger på den rigtige måde.

For Platon er det svaret – forstået som vores evne til at generindre det gode, det skønne og det sande – der er det væsentlige. Selvom vi ikke kan generindre uden at søge, og vi ikke kan søge uden at spørge, så er spørgsmål altid